

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

1-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-1

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES
SPECIAL ISSUE-1

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

№SI-1 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9556-2026-SI-1>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Сеитов Азамат Пулатович
доктор социологических наук (DSc), профессор

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Сабинова Умида Фархадовна
доктор социологических наук (DSc)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD:

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.

Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.

Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Бекмуратов Мансур Бобомуратович

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Каланов Комил Куллахматович

кандидат социологических наук, профессор (Узбекистан)

Убайдуллаева Раиса Турсуновна

доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Негматова Шахзода Шухратовна

доктор философских наук, профессор (Узбекистан)

Шайылдаева Асель Кокоевна

кандидат социологических наук (Кыргызстан)

Исмаилов Алишер Агзамович

доктор экономических наук, (Узбекистан)

Щепилова Галина Германовна

доктор философских наук, профессор (Россия)

Рожанский Михаил Яковлевич

кандидат философских наук (Россия)

Маматов Нормурат

доктор философских наук, профессор (Узбекистан)

Бурнашев Рустам Ренатович

кандидат философских наук, профессор (Казахстан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи

Социальные структуры, социальные институты и образ жизни

Social structures, social institutions and way of life

Умаров Абсалом Адилевич

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Холбеков Абдуғани Жуманазарович

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Шайхисламов Рафаэль Бадретдинович

доктор социологических наук, профессор (Россия)

Акулич Мария Михайловна

доктор социологических наук, профессор (Россия)

Антонио Алонсо Марсос

доктор политических наук, профессор (Испания)

Фадеева Любовь Александровна

доктор социологических наук, профессор (Россия)

Виктор Агаджаньян

доктор философии по социологическим наукам,

профессор (США)

Абдулазизов Абдулвоҳид Хабибуллоевич

кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.

Социология социального сознания и социального процесса.

Sociology of social consciousness and social process

Аликариев Нуритдин Сапаркариевич

доктор экономических наук, профессор (Узбекистан)

Матибаев Тасполат Балтабаевич

доктор социологических наук, профессор (Узбекистан)

Николов Стефан

доктор философии по социологическим наукам, (Болгария)

Мирзахмедов Абдирашид Мамасидикович

доктор философских наук, профессор (Узбекистан)

Ли Ци

доктор исторических наук, профессор (Китай)

Сухомлинова Марина Валерьяновна

доктор социологических наук, профессор (Россия)

www.tadqiqot.uz решает задачи, предусмотренные Стратегией Узбекистана 2030, направленные на развитие науки за счет внедрения достижений научных исследований ученых и служащих их признанию в международном научном сообществе. Так, каждой статье, опубликованной в журнале, присваивается номер DOI (Crossref). Журналы включены в международные индексные базы данных. Входит в список журналов ВАК Узбекистана.

22.00.01-Социология назарияси, методологияси ва тарихи. Социологик тадқиқотлар усуллари.
Теория, методология и история социологии. Методы социологических исследований.
Theory, methodology and history of sociology. Methods of sociological research.

Пармонов Фарход Ярашевич
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Жусубалиев Абдикайым Рысбаевич
кандидат социологических наук, доцент (Кыргызстан)
Алимухамедова Нодира Ядгаровна
доктор философии по философским наукам (Узбекистан)
Каланова Сабохат Мурадовна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)

Камалова Хатира Сабыровна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)
Тагиева Гулсум Гафуровна
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)
Ахмедова Феруза Медетовна
доктор философии по социологическим наукам (PhD)
(Узбекистан)
Рахимбаева Дилбархон Абдулхамитовна
кандидат философских наук, доцент (Узбекистан)

22.00.02-Ижтимоий тузилиш, ижтимоий институтлар ва турмуш тарзи
Социальные структуры, социальные институты и образ жизни
Social structures, social institutions and way of life

Аликариёва Аълохон Нуриддиновна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Зайтов Элёр Холмаматович
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Уразалиева Гулшода Бекпұлатовна
кандидат социологических наук, доцент (Узбекистан)

Жиянмуратова Гулноз Шербутаевна
доктор философии по социологическим наукам,
доцент (Узбекистан)
Мирзахмедов Хуршид Абдирашидович
доктор философии по социологическим наукам,
и.о. профессор (Узбекистан)
Қаюмов Қахрамон Нозимжонович
доктор философии по социологическим наукам (Узбекистан)

22.00.03-Ижтимоий онг ва ижтимоий жараёнлар социологияси.
Социология социального сознания и социального процесса.
Sociology of social consciousness and social process

Сеитова Зухрагон Пиржановна
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Абдуллаев Акмал Гадаймурадович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Доспанова Дилара Уракбаевна
кандидат филологических наук, доцент (Узбекистан)

Каримов Бобир Шаропович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)
Якубов Ильдар Харрасович
кандидат политических наук, доцент (Узбекистан)
Абдухалилов Абдулло Абдухамитович
доктор социологических наук, доцент (Узбекистан)

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МАҚОЛАДА КЕЛТИРИЛГАН ДАЛИЛЛАРНИНГ ТЎҒРИЛИГИ УЧУН МУАЛЛИФ МАСЪУЛДИР | АВТОР НЕСЕТ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА ДОСТОВЕРНОСТЬ ФАКТОВ ИЗЛОЖЕННЫХ В СТАТЬЕ

МУНДАРИЖА | СОДЕРЖАНИЕ | CONTENT

1. Сеитов А.П. СОЦИОЛОГИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ДИАЛОГА МЕЖДУ ОБЩЕСТВОМ И ГОСУДАРСТВОМ.....	5
2. Rasulov Abdimumin O'ZBEKISTONDA PSIXODIAGNOSTIKA METODIKALARINING TATBIQ ETISH TARIXI..	8
3. Xusanova Xayriniso, Kamilov Farxod G'ARB DAVLATLARIDA AHOLINI IJTIMOY HIMOYALASHNING KONSEPTUAL VA INSTITUTSIONAL ASOSLARI.....	16
4. Hojiyev Zavqiddin INNOVATSION TA'LIM KLASITERI MAMLAKATNI IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	24
5. Yunusov Alisher YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLAR QATLAMI: SOTSIOLOGIK TAHLIL.....	33
6. Kadirova Xalima GLOBALASHUV SHAROITIDA MEDIA TA'LIM VA MEDIA SAVODXONLIKNING IJTIMOY AHAMIYATI.....	40
7. Abdikadirova Nigora RAQAMLASHTIRISH VA RAQAMLI TA'LIMNING INSON SALOHİYATIGA TA'SIRI.....	46
8. Ким Лариса ВИРТУАЛЬНАЯ СОЦИОСФЕРА: ТРАНСФОРМАЦИЯ СТРУКТУРЫ И КУЛЬТУРЫ УЗБЕКСКОГО ОБЩЕСТВА.....	53
9. Islambaev Ravshan QORAQALPOG'ISTONDA YOSHLAR NORASMIY BANDLIK DINAMIKASINING IJTIMOY-IQTISODIY OMILLARI.....	60
10. Eshmanova Iroda O'ZBEK YOSHLARINING XITOIY XALQ RESPUBLIKASIDAGI MOSLASHUV JARAYONLARI.....	67
11. Ravshanbekova Xurshidabonu YANGI O'ZBEKISTONDA XALQ QABULXONALAR EVALUTSIYASINI TADQIQ ETISHNING NAZARIY-METODOLOGIK JIHATLARI.....	74
12. Mirjavxarova Farida YOSHALARINING HARBIY-PROFESSIONAL ORIENTATSIYAGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	81
13. Boboyev Sherzod O'ZBEKISTONDA XAYRIYA AMALIYOTINING TARIXIY-RETROSPEKTIV TAHLILI.....	90
14. Anorboyeva Marifat YANGI O'ZBEKISTONDA URBANIZATSIYA JARAYONLARIGA DOIR NORMATIV-HUQUQIY HUJJATLARNING KONTENT TAHLILI.....	98
15. Yaxshiliqova Dildora NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING SOTSIAL MOBILLIK JARAYONLARIGA DOIR YONDASHUVLARNING NAZARIY TAHLILI.....	105
16. Nuralimova Gulsinoy AHOLINING ZAIF QATLAMLARIGA KO'RSATILADIGAN IJTIMOY XIZMATLAR SIFATINI OSHIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	113
17. Mirzaaaliyeva Aziza SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA IJTIMOY-SIYOSIY TAHLILNING NAZARIY MUAMMOLARI.....	119

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Yunusov Alisher,

Yoshlar muammolarini o'rganish va istiqbolli kadrlar
tayyorlash instituti direktori o'rinbosari,
sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
e-mail: alisheryunusov@rambler.ru

YANGI O'ZBEKISTONDA YOSHLAR QATLAMI: SOTSIOLOGIK TAHLIL

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.21980513>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada Yangi O'zbekiston sharoitida yoshlar qatlamini sotsiologik tahlil qilishning metodologik asoslari yoritilgan. XXI asrda globallashuv, axborot texnologiyalari va raqamli kommunikatsiyalarning jadal rivojlanishi natijasida yosh avlodning ijtimoiy qiyofasi va ijtimoiy rollari sezilarli darajada o'zgarib borayotgani tahlil qilingan. Shuningdek, O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatining institutsional shakllanishi va tarixi, mustaqillikdan keyingi davrdagi transformatsion jarayonlar hamda 2017-yildan keyingi Yangi O'zbekiston sharoitida yoshlar siyosatida yuz bergan sifat o'zgarishlari qiyosiy tahlil qilingan. Maqolada yoshlar siyosatida obyektli modeldan subyektli modelga o'tish jarayoni, yoshlarni jamiyat taraqqiyotining faol ishtirokchisi va strategik resursi sifatida talqin qilish tendensiyasi asoslab berilgan. Shuningdek, O'zbekistonda yoshlar muammolarini sotsiologik tadqiq etish bo'yicha amalga oshirilayotgan ilmiy ishlar, dissertatsion tadqiqotlar va ilmiy maktablar faoliyati ham tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: yoshlar sotsiologiyasi, yoshlar siyosati, davlat yoshlar siyosati, ijtimoiy transformatsiya, ijtimoiy agentlik, institutsional rivojlanish, ijtimoiy faollik, Yangi O'zbekiston.

Юнусов Алишер,

Заместитель директора Института
изучения проблем молодёжи
и подготовки перспективных кадров,
кандидат социологических наук, доцент
e-mail: alisheryunusov@rambler.ru

МОЛОДЕЖЬ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ: СОЦИОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

АННОТАЦИЯ

В данной статье освещены методологические основы социологического анализа молодежи в условиях Нового Узбекистана. Анализируется значительная трансформация социального облика и ролей молодого поколения, вызванная стремительным развитием глобализации, информационных технологий и цифровых коммуникаций в XXI веке. Также проведен сравнительный анализ институционального формирования и истории государственной молодежной политики в Узбекистане, трансформационных процессов постсоветского периода и качественных изменений в молодежной политике после 2017 года. В статье обоснован процесс перехода от объектной модели к субъектной в молодежной

политике, где молодежь трактуется как активный участник общественного прогресса и стратегический ресурс. Кроме того, рассматриваются научные работы, диссертационные исследования и деятельность научных школ, занимающихся социологическим изучением проблем молодежи в Узбекистане.

Ключевые слова: социология молодежи, молодежная политика, государственная молодежная политика, социальная трансформация, социальное агентство, институциональное развитие, социальная активность, Новый Узбекистан.

Yunusov Alisher,
Deputy Director of the Institute for Research
of the Youth Problems and Training Prospective Personnel,
Doctor of Philosophy (PhD) in Sociology, Associate Professor,
email: alisheryunusov@rambler.ru

YOUTH IN THE NEW UZBEKISTAN: A SOCIOLOGICAL ANALYSIS

ABSTRACT

This article explores the methodological foundations for the sociological analysis of youth within the context of the New Uzbekistan. It examines how the social identity and roles of the younger generation are undergoing significant changes in the 21st century due to rapid globalization, the advancement of information technologies, and digital communications. Furthermore, the paper provides a comparative analysis of the institutional formation and history of state youth policy in Uzbekistan, covering post-independence transformational processes and the qualitative shifts occurring after 2017. The article substantiates the transition from an "object-oriented" to a "subject-oriented" model in youth policy, where young people are viewed as active participants in social progress and a strategic resource. It also reviews current academic research, dissertations, and the activities of scientific schools dedicated to the sociological study of youth issues in Uzbekistan.

Keywords: youth sociology, youth policy, state youth policy, social transformation, social agency, institutional development, social activism, New Uzbekistan.

KIRISH

XXI asr jamiyat taraqqiyotida globallashuv, texnologik innovatsiyalar va raqamli kommunikatsiya vositalarining jadal rivojlanishi bilan xarakterlanadi. Bunday sharoitda ijtimoiy munosabatlar tizimida ham sezilarli o'zgarishlar yuz bermoqda. Xususan, axborot texnologiyalarining keng tarqalishi va internet kommunikatsiyalarining rivojlanishi yosh avlodning ijtimoiy qiyofasiga, dunyoqarashiga va ijtimoiy faolligiga katta ta'sir ko'rsatmoqda.

Ilgari bir avlodning to'liq almashishi uchun taxminan 30-40 yil vaqt talab etilgan bo'lsa, bugungi kunda bu jarayon ancha tezlashib, taxminan 20-25 yilgacha qisqarib bermoqda. Bu esa yangi avlodning jamiyatga kirib kelish jarayonini tezlashtirmoqda va jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlarning dinamikasini yanada kuchaytirmoqda.

Globallashuv sharoitida yoshlar bilan ishlash, ularning ijtimoiy ehtiyojlarini o'rganish va ularni jamiyat taraqqiyotiga jalb etish har bir davlatning strategik vazifalaridan biriga aylandi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, yoshlar muammolarini sotsiologik jihatdan tadqiq etish nafaqat ilmiy ahamiyatga, balki davlat boshqaruvi va ijtimoiy siyosatni takomillashtirish nuqtai nazaridan ham muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda yoshlar siyosati davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. Mamlakat rahbariyati tomonidan yoshlarni qo'llab-quvvatlash, ularning intellektual va ijtimoiy salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev ta'rifi bilan aytganda "Yoshlar bilan ishlash Prezidentdan tortib vazirgacha, hokimdan tortib mahalla raisigacha – hammamizning eng asosiy ishimizga aylanishi zarur. Har qaysi hokim, har bir vazir, har qaysi mahalla raisi "Bugun men yoshlar uchun nima ish qildim? Ertaga farzandlarimiz manfaati uchun yana

nima ish qilishim kerak?” degan savollarga javob beradigan, shunday e’tiqod bilan yashaydigan vaqt keldi” [3]. Ushbu jihatlarni e’tiborga olgan holda aytish mumkinki, yoshlar qatlamini sotsiologik jihatdan tahlil qilishning metodologik asoslarini ishlab chiqish dolzarb ilmiy vazifalardan biri hisoblanadi.

METODOLOGIYA

Yoshlar qatlamini sotsiologik jihatdan o’rganish jamiyatdagi ijtimoiy jarayonlarni tushinishda muhim ahamiyatga ega. Chunki, yoshlar har qanday jamiyatda ijtimoiy-demografik jihatdan eng faol va dinamik guruh hisoblanadi. Ular jamiyat taraqqiyotining asosiy drayverlaridan biri bo’lib, ijtimoiy innovatsiyalar va modernizatsiya jarayonlarida muhim rol o’ynaydi.

O’zbekistonda yoshlar qatlamini sotsiologik tahlil qilish metodologiyasi davlat yoshlar siyosati bilan uzviy bog’liq holda shakllanib bormoqda. Mamlakatda amalga oshirilayotgan islohotlar sharoitida yoshlar jamiyat taraqqiyotining strategik resursi sifatida qaralayotgani bois, ularni o’rganishga qaratilgan sotsiologik tadqiqotlar ham davlat siyosati ustuvor yo’nalishlari bilan uyg’un holda olib borilishi zarur.

Metodologiyaning davlat siyosati bilan uyg’unligi bir nechta jihatlarda namoyon bo’ladi.

Birinchidan, tadqiqot maqsad va vazifalari davlat yoshlar siyosatida belgilangan ustuvor yo’nalishlarga mos ravishda belgilanishi lozim. Masalan, yoshlar bandligi, ta’lim sifati, tadbirkorlik faolligi, ijtimoiy faollik, ma’naviy-ma’rifiy rivojlanish kabi masalalar sotsiologik tadqiqotlarda asosiy tahlil obyektlari sifatida qaraladi.

Ikkinchidan, sotsiologik tadqiqotlarda qo’llaniladigan indikatorlar tizimi davlat statistikasi va milliy dasturlar ko’rsatkichlari bilan uyg’un bo’lishi muhim ahamiyatga ega. Masalan, yoshlar ishsizligi darajasi, ta’lim bilan qamrov, ijtimoiy mobillik imkoniyatlari va yoshlarning ijtimoiy kayfiyati kabi ko’rsatkichlar davlat siyosatining samaradorligini baholashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Uchinchidan, sotsiologik tadqiqotlarni amalga oshirishda institutsional hamkorlik muhim rol o’ynaydi. Yoshlar ishlari agentligi, ta’lim muassasalari, mahalla instituti va fuqarolik jamiyati tashkilotlari bilan hamkorlikda amalga oshirilgan tadqiqotlar empirik ma’lumotlarning ishonchliligini oshiradi va tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish imkoniyatini kengaytiradi.

ASOSIY QISM

O’zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatining shakllanishi

O’zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatining shakllanishi tarixiy jihatdan bir necha bosqichlardan o’tgan. Sovet davrida yoshlar siyosati asosan mafkuraviy maqsadlarga xizmat qilgan. Komsomol tashkilotlari yoshlarni kommunistik g’oyalar asosida tarbiyalash va davlat siyosatini qo’llab-quvvatlovchi ijtimoiy kuch sifatida shakllantirish vazifasini bajargan [11].

Mustaqillikka erishilganidan keyin esa yoshlar siyosatida yangi bosqich boshlandi. Sovet davri institutlari o’rnida milliy manfaatlariga asoslangan yangi yoshlar tashkilotlari shakllantirildi. Jumladan, O’zbekiston yoshlar ittifoqi tashkil etildi. Ushbu tashkilot yoshlarni mustaqil davlat g’oyasi atrofida birlashtirish, ularning ijtimoiy faolligini oshirish va yoshlarning huquq va manfaatlarini himoya qilish vazifalarini bajarishga qaratilgan edi.

O’zbekiston yoshlar ittifoqi davlat organi emas, balki jamoat tashkiloti sifatida faoliyat yuritgan bo’lsada, davlat bilan yaqin hamkorlikda ishlagan. Uning faoliyati ko’p jihatdan ma’muriy meros va sobiq tuzilmalarga tayangan edi. Bu holat tashkilotning jamoatchilik tabiati to’liq shakllanishiga ma’lum darajada to’sqinlik qilgan.

Shunday bo’lsada, O’zbekiston yoshlar ittifoqi mustaqil O’zbekistonda yoshlar siyosati institutsionallashtiruvining ilk bosqichi hisoblanib, sovet davri yoshlar tashkilotlaridan milliy yoshlar institutlariga o’tishda transformatsiya modeli vazifasini o’tagan va o’zidan keyingi yoshlar tuzilmalari uchun asos bo’lib xizmat qilgan.

Shu bilan birga, 1992-yilda O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzurida yoshlar ishlari bo’yicha Respublika kengashi tuzilgan edi [2]. Yoshlarning eng katta jamoat tashkiloti sifatida O’zbekiston Yoshlar Ittifoqining birinchi kotibi Respublika kengashi raisining o’rinbosari etib saylandi. Viloyat, shahar va tuman yoshlar ittifoqi birinchi kotiblari tegishli hududdagi hokimlarning qarori bilan jamoatchilik asosida hokim o’rinbosari maqomiga ega bo’lishdi.

Kengash o'z oldiga quyidagi vazifalarni qo'ygan edi:

- yoshlarning ahvoli haqida yillik hisobot ma'ruzalari tayyorlash;
- yoshlar siyosatini amalga oshirishga qaratilgan davlat dasturining loyihasini ishlab chiqish;
- yoshlarning ijtimoiy xizmati to'g'risidagi nizomni tayyorlash;
- yoshlarning davlat-jamoat jamg'armalarini tashkil qilish manbalari, tartibi, uning faoliyat maqsad va vazifalari haqidagi nizom loyihasini tayyorlash va hukumatga taqdim etish;
- yoshlar o'rtasida sotsiologik tadqiqotlar o'tkazishni tashkil etish;
- yoshlarning jamoatchilik tashkilotlari tarmog'ini kengaytirish bo'yicha takliflar bilan chiqish va boshqalar.

1990-yillarda mamlakatdagi iqtisodiy qiyinchiliklar tufayli yoshlar tashkilotlarining faoliyati cheklangan imkoniyatlar doirasida amalga oshirildi. Shu bilan birga, yoshlar siyosatining huquqiy asoslarini yaratishga alohida e'tibor qaratildi [8].

Yoshlar siyosatida institutsional islohotlar

1996-yilda O'zbekiston yoshlarining "Kamolot" jamg'armasi tashkil etildi. Keyinchalik 2001-yilda uning negizida "Kamolot" yoshlar ijtimoiy harakati shakllantirildi. Ushbu tashkilot yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirish, ularni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash va yoshlarning huquqlarini himoya qilish vazifalarini bajarishi ko'zda tutilgan edi.

Biroq amaliyot shuni ko'rsatdiki, mazkur harakat yoshlarning keng qatlamlarini qamrab olgan ommaviy harakatga aylana olmadi. Tashkilot faoliyatida rasmiyatchilik va byurokratik yondashuv ustuvor bo'lib qoldi [5].

2017-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekistonda amalga oshirilgan yoshlarga oid siyosatda yo'l qo'yilgan yana bir muhim kamchilik haqida to'xtalish lozim. Bu ishlarning funksional metodologiyaga tayanib olib borilganligida deyish mumkin. O'sha paytda qabul qilingan me'yoriy hujjatlarda hamda rahbariy adabiyotlarda keltirilgan yondashuvlarda yoshlar davlat siyosatining subyekti emas, obyekt sifatida qaralganligini ko'rishimiz mumkin.

Islom Karimovning asarlari va nutqlarida yoshlar masalasi mustaqil, tizimli va mafkuraviy ahamiyatga ega ijtimoiy guruh sifatida qaraladi. Uning asarlari tahlili mazmun va yondashuv jihatidan uning pozitsiyasini bir nechta klassik va neoklassik sotsiologik nazariyalar bilan bog'lash mumkinligini ko'rsatadi.

Asosiy yondashuv albatta T.Parsons va R.Mertonlar ishlab chiqqan strukturaviy funksionalizmga asoslanadi. I.Karimov asarlarida yoshlar jamiyatning strategik resursi sifatida talqin qilinadi, jamiyat barqarorligi va davlat mustaqilligining funksional tayanchi sifatida ko'riladi. Bu aynan funksionalizmdagi ijtimoiylashuv, ijtimoiy tizimning o'zini qayta ishlab chiqarishi hamda avlodlar vorisligi g'oyalari mos keladi [11; 6].

Shuningdek, uning asarlarida yoshlar "Ijtimoiylashuv nazariyasi", "Modernizatsiya nazariyasi" hamda "Madaniy reproduksiya va ma'naviy yondashuv" nazariyalari asosida tahlil qilinganligini ko'rishimiz mumkin. U yoshlarni nazoratsiz erkin subyekt emas, balki mas'uliyatli, tarbiya orqali shakllanadigan ijtimoiy kuch deb qaraydi.

2016-yilda qabul qilingan "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonun yoshlar siyosati rivojlanishida muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Mazkur qonunda yoshlar tushunchasi huquqiy jihatdan aniq belgilab berildi va yoshlar siyosatidagi asosiy tamoyillar belgilab qo'yildi [1].

Yangi O'zbekistonda yoshlar siyosati

2017-yildan keyin O'zbekistonda yoshlar siyosatiga yondashuv tubdan o'zgardi. Yangi davrda yoshlar jamiyat taraqqiyotining faol subyekti sifatida qarala boshladi. Bu yondashuvda yoshlar faqat tarbiya obyektiga emas, balki islohotlarning faol ishtirokchisi sifatida talqin etilmoqda.

Bugungi kunda yoshlar siyosati quyidagi ustuvor yo'nalishlarni qamrab oladi:

- yoshlar ta'limini rivojlantirish;
- yoshlar bandligini ta'minlash;
- yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash;
- yoshlarning ijtimoiy himoyasini kuchaytirish;
- yoshlar bilan davlat o'rtasida ochiq muloqot mexanizmlarini shakllantirish.

2017-yildan keyingi davrda yangi O'zbekistonda Prezident Sh.M.Mirziyoev rahbarligida amalga oshirilayotgan yoshlar siyosati, yoshlarga munosabat, avvalo, yoshlarni jamiyat va davlat taraqqiyotining **faol subekti** sifatida e'tirof etish bilan tavsiflanadi, deyish mumkin. Bu yondashuvda yoshlar faqat tarbiya va himoya obektigina emas, balki islohotlarning tashabbuskori va ijrochisi sifatida ko'riladi. Davlat siyosatida yoshlarning ta'lim olishi, kasb egallashi, bandligi, tadbirkorligi va zamonaviy bilimlarni (IT, xorijiy tillar) o'zlashtirishi ustuvor yo'nalishga aylangan, ularning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirishga real imkoniyatlar yaratila boshlandi.

"Yoshlarimizning har bir muvaffaqiyati biz uchun kuch-qudrat, mamlakatimiz kelajagiga tayanch. Bugun farzandlarimiz zamonaviy yo'nalishlarni egallab, ancha ilgarilab ketyapti. Ularni qo'llab-quvvatlasak, sifatli ta'lim berib, sharoit yaratsak, bundan ham katta natijalarga erishadi" [4].

Shu bilan birga, so'ngi yillarda olib borilayotgan yoshlarga oid siyosat **ochiq muloqot va amaliy qo'llab-quvvatlash** tamoyiliga asoslanishini ta'kidlash lozim. Yoshlar bilan davlat o'rtasidagi aloqalar muloqot shaklida bo'lib, ularning muammo va takliflarini bevosita eshitish va hal etishga yo'naltirilgan mexanizmlar joriy etildi. Bu jarayonda ma'naviy tarbiya saqlanib qolgan holda, mafkuraviy bosimdan ko'ra yoshlarning tashabbusi, tanqidiy fikrlashi va mustaqil qaror qabul qilish salohiyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Umuman O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirishda 2017-yilgacha bo'lgan holat bilan undan keyingi davr o'rtasida ma'lum transformatsion o'zgarishlar yuz berganligini kuzatishimiz mumkin.

Xususan, 2017-yilgacha bo'lgan yoshlar siyosatida **strukturaviy-funksional va ijtimoiylashuv paradigmasi** ustuvor bo'lgan bo'lsa, undan keyingi davrda yoshlar **faol ijtimoiy agent**, inson kapitali va demokratiyaning faol subyektlari sifatida talqin etiladi. Bu esa, yoshlar siyosatida **obyektli modeldan subyektli, mafkuraviydan inklyuziv rivojlanish modeliga o'tilganlikni** anglatadi (1-jadval).

1-jadval

I.A.Karimov va Sh.M.Mirziyoev tomonidan amalga oshirilgan yoshlarga oid davlat siyosatining qiyosiy tahlili

Qiyosiy o'lcham	I.A.Karimov yondashuvida	Sh.M.Mirziyoev yondashuvida
Yoshlarning maqomi	Obyekt	Subyekt
Asosiy vazifasi	Barqarorlik	Rivojlanish
Nazariy yondashuv	Funksionalizm	Agentlik/partisipatsiya
Davlatning roli	Nazoratchi	Fasilitator
Yoshlar siyosatining yo'nalganligi	Mafkuraviy	Inklyuziv-amaliy

O'zbekistonda yoshlar sotsiologiyasi rivojlanishi

O'zbekistonda sotsiologiya fani jamiyat hayotining turli sohalarini qamrab olgan holda rivojlanib bormoqda. Yoshlar muammolarini tadqiq etish ham sotsiologiyaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

So'nggi yillarda yoshlar muammolariga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar soni sezilarli darajada oshdi. Xususan, yoshlar faolligi, raqamli muhit ta'siri, ijtimoiy mobillik, ta'lim va bandlik masalalari bo'yicha keng tadqiqotlar amalga oshirilmoqda.

2017-yildan keyin sotsiologiya sohasida ixtisoslashgan ilmiy kengashlar tashkil etildi va dissertatsion tadqiqotlar soni ham sezilarli darajada oshdi. Bu esa yoshlar sotsiologiyasining mustaqil ilmiy yo'nalish sifatida shakllanishida muhim ahamiyatga ega bo'ldi.

Yoshlar sotsiologiyasi yo'nalishida olib borilgan hamda muvaffaqiyatli himoya qilingan dissertatsion tadqiqotlar dinamikasiga e'tibor qaratadigan bo'lsak, 1991-2016-yillarda atiga 6 ta doktorlik dissertatsiyasi himoya qilingan va ularning birontasi yoshlar muammolarini o'rganishga qaratilmagan, 26 ta nomzodlik dissertatsiyalarining esa, faqat 6 tasi yoshlar va yoshlik davrini bevosita yoki bilvosita tadqiq etishga bag'ishlangan.

2017-yildan boshlab esa, sotsiologiya bo'yicha dissertatsion tadqiqotlar keng amalga oshirila boshlandi va faqat yoshlar muammolarini o'rganishga qaratilgan 2 ta doktorlik (DSc) hamda 20 dan ortiq sotsiologiya bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyalari himoya qilinganligini ko'rishimiz mumkin.

Yoshlar muammosini alohida tadqiqot mavzusi qilib olgan S.S.Otamurodov o'z ilmiy tadqiqotlarida yangilanayotgan O'zbekistonda ijtimoiy-innovatsion jarayonlarda yoshlarning faolligi masalalarini keng o'rganib chiqqan bo'lsa [7], sotsiologiya fanlari doktori D.Toshmuxamedova O'zbekiston yoshlarining zamonaviy raqamli dunyoda tutgan o'rni, virtual olamning yoshlar faolligiga ta'siri masalalarini o'rgangan [9].

Xususan, sotsiologiya fanlari doktori S.Otamuratov "mamlakatimiz uchun murakkab muammolardan biri nafaqat modernizatsiyalashtirishning vazifalarini samarali amalga oshirish, balki siyosiy tajribalarga ega bo'lmagan aholimizning yarmidan ko'pini tashkil qilayotgan mehnat resurslarimiz bo'lgan yoshlarimizni amalga oshiriladigan modernizatsiyalash jarayonida faol ishtirok etishiga erishish hisoblanadi. Chunki, modernizatsiyalash sharoitida yuzaga keladigan ishsizlik, uyushmagan yoshlarning paydo bo'lishi, moddiy yetishmovchilik, yoshlar o'rtasida tabaqalanish, uning ta'sirida jamiyatdan begonalashish kabilar ularda siyosiy jarayonlarga nisbatan ishonchsizlik ruhiyatini yuzaga keltiradi" deydi. S.Otamurodovning fikriga ko'ra, "yoshlarda bunday imkoniyatlar yuzaga kelgan taqdirda, ulardan samarali foydalanishning asosiy omillaridan biri bo'lgan yoshlarda yaratuvchilik, ijtimoiy-innovatsion faollik ruhiyatini shakllantirishdek o'ta murakkab vazifani hal etish zarur bo'ladi" [7].

Umuman 2016-yildan keyingi davrda O'zbekiston sotsiologlarining yoshlar muammolarini o'rganishga qaratilgan tadqiqotlarini guruhlashtiradigan bo'lsak, bular birinchi navbatda yoshlarning xavfsizligi hamda ularni turli deviant holatlardan himoyalash masalalariga ko'proq e'tibor qaratilayotganligini (B.Tojibaev, 2019; O.To'raev, 2021; A.Tolipov, 2021; A.Madraximov, 2024.), ikkinchi o'rinda esa, ularning ijtimoiy himoyasi va ushbu yo'nalishda faoliyat yuritayotgan institutlarning faoliyati tahliliga bag'ishlanganligini ko'rishimiz mumkin (Z.Uzakova, 2019; E.Zaitov, 2020; F.Karimov, 2020; M.Abduvalieva, 2022.).

Keyingi yo'nalishlar esa, yosh avlodning muhim xususiyatlaridan biri bo'lgan raqobatbardoshlik xususiyatini shakllantirish (N.Nazarova, 2024; B.Hamzaev, 2025.), ular hayotida alohida ahamiyatli institut bo'lgan ta'lim muassasalaridagi ta'lim-tarbiya jarayonlarini tahlil qilishga (Q.Mahkamov, 2019; F.Abduvaliev, 2022; S.Abduhakimov, 2023; U.Xomidjonov, 2024;) hamda yoshlar hayotining muhim qismi bo'lgan bo'sh vaqt va uni mazmunli tashkil etish bilan bog'liq jarayonlarni o'rganishga qaratilgan (N.Abdukadirova, 2024; H.Akramov, 2023; O.Dulanboeva, 2022.).

Shuningdek, G.Jiyanmuratovanning yoshlarning siyosiy jarayonlardagi faolligi, X.Mirzaxmedovning yoshlarda tolerantlikni shakllantirish va rivojlantirish xususiyatlari, A.Abdullaevning yoshlarning sotsial mobilligini takomillashtirish masalalari, R.Saparbaevning yosh oilalarni kambag'allikdan chiqarish jarayonlarini tahlil qilishga qaratilgan ilmiy tadqiqot ishlari ham amalga oshirildi. N.Zaretdinova va M.Seitovlar tomonidan yoshlar muammolarini tadqiq etishda amaliy tadqiqot usullarini takomillashtirishga qaratilgan yondashuvlar kuzatilayotganligini alohida e'tirof etish lozim.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati rivojlanishi bir necha bosqichlardan o'tgan. Mustaqillikning dastlabki yillarida yoshlar siyosati asosan ijtimoiylashuv va barqarorlikni ta'minlash vazifalariga qaratilgan bo'lsa, 2017-yildan keyin yoshlar jamiyat taraqqiyotining faol subyekti sifatida qarala boshlandi.

Bu o'zgarish yoshlar siyosatida obyektli modeldan subyektli modelga o'tishni anglatadi. Yangi yondashuv yoshlarni jamiyat taraqqiyotining strategik resursi sifatida shakllantirishga qaratilgan.

Shu bilan birga, yoshlar muammolarini sotsiologik tadqiq etish davlat siyosatining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Ilmiy tadqiqotlar yoshlar hayotidagi ijtimoiy o'zgarishlarni chuqur tahlil qilish va ularga mos ijtimoiy siyosat ishlab chiqish imkonini beradi.

Adabiyotlar/ Литература/ References:

1. O‘zbekiston Respublikasining Qonuni. Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida. – Toshkent, 2016.
2. O‘zbekiston yoshlar ishlari bo‘yicha Respublika kengashini tashkil etish to‘g‘risida. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasining 568-son qarori. – Toshkent, 1992.
3. Mirziyoev Sh.M. “Yoshlar kelajagi bilan bog‘liq har qanday vazifa birlamchi ahamiyatga ega”. – Toshkent, 2020.
4. Mirziyoev Sh.M. “Yoshlarimizning har bir muvaffaqiyati biz uchun kuch-qudrat”. – Toshkent, 2025.
5. Mirziyoev Sh.M. “Kamolot” yoshlar ijtimoiy harakatining IV qurultoyidagi nutqi. – Toshkent, 2017.
6. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Роберт Мертон. – М., 2006.
7. Otamurodov S.S. Yangilanayotgan O‘zbekiston ijtimoiy-innovatsion jarayonlarida yoshlar faoliyati. – Toshkent, 2020.
8. Tangriev L.X. Yoshlar siyosati subyekti: bandlik muammosi. Siyosiy fanlar nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2001.
9. Toshmuxamedova D. Raqamli muhitda yoshlar faolligi. – Toshkent, 2021.
10. Туленова Г. Молодёжная политика в Республики Узбекистан: состояние и перспективы развития. – Ташкент, 2008.
11. Parsons T. The Social System. – N.Y.: Psychology Press, 1991.

ИЖТИМОЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ СОЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF SOCIAL STUDIES

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000